

Münâseha işleminde dikkat edilmesi gereken hususlardan biri de ölen mirasçının hissesini kendi mirasçılara taksim etmeye başlamadan önce kendisi gibi ilk ölen kişinin mirasçılarının olup da kendisinden önce ölen birine ayrıca mirasçı olup olmadığını kontrol etmektir. Eğer kendisinden önce ölen mirasçılara mirasçı olmuştusa onlardan payına düşeni de ilk payına eklemek gerekir.

BİBLİYOGRAFYA :

Cürcânî, *Şerhu'l-Ferâiz*'i's-Sirâciyye, İstanbul 1322, s. 97-103; Mahmud Esad Seydişehrî, *Ferâidü'l-ferâiz*, İstanbul 1301, s. 285-294; Bilmen, *Kamus*², V, 381-385; Ali Himmet Berkî, *İslâm Hukukunda Ferâiz ve İhtikâl* (nşr. İrfan Yücel), Ankara 1985, s. 133-139; Vehbe ez-Zühaylî, *el-Fik-hü'l-İslâmî ve edilletüh*, Dimaşk 1405/1985, VIII, 433-439; Hayreddin Karaman, *Mukayeseli İslâm Hukuku*, İstanbul 1986, I, 430-434; Hamza Aktan, *Mukayeseli İslâm Miras Hukuku*, İstanbul 1991, s. 180-191; "Münâseha", *Mv.F*, XXXIX, 63-68.

DAVUT YAYLALI

MÜNÂVELE

(المناولة)

Hadis alma yollarından biri.

Sözlükte "vermek" anlamına gelen münâvele kelimesi, hadis terimi olarak "hocanın kendi rivayetlerini içeren nüshayı rivayet etmesi için öğrencisine vermesi veya o nüshanın kendine ait olduğunu onaylaması" demektir. Münâvelenin icâzetli ve icâzetsiz olmak üzere iki türü vardır. İcâzetli münâvele başlıca şu şekillerde olur: a) Hoca, rivayet hakkına sahip olduğu hadisleri içeren bir nüshanın aslını veya asıl nüsha ile karşılaştırılmış bir kopyasını öğrencisinde kalmak veya yazıp iade etmek üzere verirken, "Bunlar benim falan kişi ya da kişilerden olan rivayetlerimdir, onları rivayet et" veya, "Bunları benden rivayet etmene icâzet verdim" gibi bir ifade kullanır. Hatîb el-Bağdâdî bunu icâzet türlerinin en üstünü kabul eder ve birçok muhaddisin böyle bir icâzeti semâ mertebesinde gördüğünü söyler (*el-Kifâye*, s. 466). b) Öğrenci, hocasının rivayet hakkına sahip olduğu hadisleri ihtiva eden asıl nüshasını veya onunla karşılaştırılmış kopyasını hocaya teslim eder. Hoca bunu dikkatli bir şekilde inceler ve yukarıda geçtiği şekilde öğrencisinin onları rivayetine izin verir. Bazı muhaddisler bu yönteme "arz" adını vermişlerdir. İbnü's-Salâh, "arzu'l-münâvele" dediği bu yöntemin hocaya rivayetlerini okuyarak kontrol ettirmek şek-

lindeki "arzu'l-kirâe" ile karıştırılmaması gerektiğini söyler. İlk usul âlimlerinin çoğu arzu'l-münâveleyi semâ mertebesinde kabul etmiştir (Hâkim en-Nisâbü'rî, s. 256-257). Hâkim en-Nisâbü'rî kendi devrinde bu yöntemin kötüye kullanıldığını, Süfyân es-Sevrî, Evzâî, Abdullah b. Mübarek, Ebû Hanîfe, İmam Şâfiî, Büveytî, Müzenî, Ahmed b. Hanbel, İshak b. Râhûye, Yahyâ b. Yahyâ ve İmam Mâlik'in arzı semâdan aşağı mertebede gördüklerini, kendisinin de onlara katıldığını söyler. c) Hoca öğrencisine istinsah etmesi için verdiği kitabı onun rivayet etmesine izin vermekle beraber öğrencisinden geri alır. Eğer öğrenci, daha sonraki bir zamanda hocasının kendisine verdiği nüsha ile karşılaştırılmış bir kopyasını güvenilir bir şekilde elde ederse ondan rivayette bulunması câizdir. Fakat bu kopya hocanın nüshasının aynı olmadığı için bu yöntem de anılan yöntemlerden aşağı mertebededir. d) Öğrencinin hocaya bir nüsha vererek ondaki hadislerin hocanın rivayeti olduğunu söylemesi ve bu nüshayı kendisine münâvele yoluyla vermesini ve rivayetine müsaade etmesini istemesidir. Hoca da nüshayı incelemeyen rivayetine izin verir. Hatîb el-Bağdâdî ve İbnü's-Salâh bu yöntemin câiz olmadığını söylerler.

İcâzetsiz münâvele (münâvele mücerrede) hocanın talebeye sadece bir nüsha verip, "Bunlar benim rivayetlerimdir" demesi, ancak bunun rivayetine icâzet verip vermediğini söylememesidir. Râmhürmüzî ve Hatîb el-Bağdâdî bunun câiz olduğunu belirtmekte, hatta Râmhürmüzî, hocanın bunları rivayet etmemesini söylese bile öğrencinin rivayet edebileceğini belirtmektedir (*el-Muhaddişü'l-fâsil*, s. 451). İbnü's-Salâh icâzetsiz münâveleyi câiz görenleri ve görmeyenleri zikretmektedir (*Mukaddime*, s. 84-85). Münâvele yöntemiyle alınan rivayetleri naklederken hangi lafızların kullanılacağı tartışılmıştır. İcâzetli münâveleyi semâ mertebesinde kabul edenler onun semâda olduğu gibi "hadde-senâ, ahberenâ, enbeenâ" gibi tabirlerle rivayet edilebileceğini ileri sürer. İmam Mâlik ve İbn Şihâb ez-Zührî bunlardandır. İbnü's-Salâh, âlimlerin büyük çoğunluğu gibi kendisinin de icâzetsiz münâveleyi semâa yakın bir derecede görmediğini ve bir rivayetin münâvele yoluyla alındığını gösteren lafızlar kullanılması gerektiğini belirtmektedir. Münâvele için özel bazı lafızlara yer veren hadisçiler olmuşsa da bu konuda standart bir kullanım sağlanamamış, bir rivayetin münâvele yoluyla alındı-

ğını açıkça gösteren ifadeler kullanılmamasının daha doğru olacağı kabul edilmiştir.

BİBLİYOGRAFYA :

Râmhürmüzî, *el-Muhaddişü'l-fâsil* (nşr. M. Accâc el-Hatîb), Beyrut 1404/1984, s. 435-458; Hâkim en-Nisâbü'rî, *Ma'rifetü 'ulûmi'l-hadîs* (nşr. Seyyid Muazzam Hüseyin), Haydarâbâd 1935 → Medine-Beyrut 1398/1977, s. 256-261; Hatîb el-Bağdâdî, *el-Kifâye* (nşr. Muhammed Hâfız et-Ticânî), Kahire 1972, s. 466-476; Kâdî İyâz, *el-İlmâ'* (nşr. Seyyid Ahmed Sakr), Kahire 1389/1970, s. 82-83; İbnü's-Salâh, *Mukaddime*, Beyrut 1398/1978, s. 79-85; Şemseddin es-Sehâvî, *Fethu'l-muğîs* (nşr. Ali Hüseyin Ali), Beyrut 1412/1992, II, 284, 318; Süyûtî, *Tedribü'r-râvî* (nşr. Abdülvehhâb Abdüllatîf), Kahire 1385/1966, I, 44-45; Ahmed Muhammed Şâkir, *el-Bâ'isü'l-haşîs*, Beyrut 1370/1951, s. 123; Rif'at Fevzî Abdülmutta-lib, *Tevşîku's-sünne fi'l-kamî's-sânî el-hicrî*, Kahire 1400/1981, s. 205-212; Talât Kocayigit, *Hadis Istılahları*, Ankara 1980, s. 282-286.

SALAHATTİN POLAT

MÜNÂVÎ, Muhammed Abdürraûf

(محمد عبد الرؤف المناوی)

Zeynüddin Muhammed Abdürraûf

b. Tâcîl'arîfin b. Nüriddin Alî

el-Münâvî el-Haddâdî

(ö. 1031/1622)

Hadis âlimi, fâkih ve sûfî.

952'de (1545) Kahire'de doğdu. Büyük dedesi Şehâbeddin Ahmed, VII. (XIII.) yüzyılda Tunus'taki Haddâde köyünden Mısır'daki Münyetü Benî Hasib'e gelip yerleştiği için Haddâdî ve Münâvî (Münevî), ayrıca Kâhîrî ve Şâfiî nisbeleriyle anılmıştır. Babası, dedesi ve büyük dedeleri de tanınmış âlimlerden olan Münâvî küçük yaşta Kur'an-ı Kerim'i ve hadis, fıkıh, nahiv gibi ilimlere dair bazı metinleri ezberledi. Başta Arap diline dair ilimleri okuduğu babası ve en çok faydalandığı hocası Şemseddin er-Remlî olmak üzere Muhammed b. Sâlim et-Tablâvî, Muhammed b. Ali el-Bekrî ve Nûreddin İbn Gânim gibi âlimlerden tefsir, hadis, fıkıh ve tasavvuf okudu. Kendisinden oğulları Tâceddin Muhammed ve Zeynelâbidîn ile Süleyman el-Bâbilî, Ahmed b. Muhammed el-Makkarî ve Üchûrî faydalandı. Müctehid hâfızların sonuncusu kabul edilen Münâvî hadiste ve "zamanın Şâfiîsi" diye anılacak kadar fıkıhta söz sahibi olduğundan mezhebinin tericilerine aykırı da olsa daha sahih gördüğü hadisleri belirtmekten geri kalmadı. Tasavvuf terbiyesini Abdülvehhâb b. Ahmed eş-Şa'rânî'den aldı ve Halvetiyye, Bayramiyye, Şâzeliyye, Nakşibendiyye tarikatlarına intisap etti. Şâfiî nâibliğiyle görevlendirilen Münâvî bu görevi bırakarak evine

kapandı ve telifle meşgul oldu. Uzun süre kaldığı uzletten çıktıktan sonra Sâlihiyye Medresesi'nde hocalık yapmaya başladı. Münâvî 23 Safer 1031'de (7 Ocak 1622) Kahire'de vefat etti ve bugün Zâviyetü'l-Münâvî diye bilinen yere defnedildi. Babası ve iki oğlu da orada medfundur. Düşmanlarından birinin Münâvî'yi zehirlediği, tedavi maksadıyla aldığı ilaçlar dolayısıyla çok zayıfladığı ve sonunda öldüğü zikredilmektedir (Muhibbî, II, 413). Oğullarından Zeynelâbidîn fıkıh, ferâiz ve hesap alanında iyi yetişmiş bir âlim, Halvetiyye tarikatına mensup bir zâhid olup Münâvî'nin sağlığında vefat etmiştir (ö. 1026/1617). Babasının hayatına dair *İ'lâmü'l-hâdır ve'l-bâdî bi-tercemeti 'Abdirra'ûf el-Münâvî el-Haddâdî* adlı bir eser kaleme alan (Ârif Hikmet Ktp., nr. 3758) diğer oğlu Tâceddin Muhammed de İbnü'l-Fânz'in *et-Ta'îyyetü'l-kubrâ* adlı kasidesini şerhetmiş, babası hayatının son yıllarında rahatsızlandığında eserlerinin telifine yardım etmiştir.

Eserleri. A) Hadis. 1. Feyzû'l-kadîr şerhu'l-Câmi'i's-şâgîr. Süyûtî'ye ait eserin şerhleri arasında en çok kabul görendir. Münâvî hadisleri genişçe şerhetmiş, bazı yerlerde hadislerin râvileri hakkında bilgi vermiş, ancak çok defa hadisin sıhhatine dair görüş belirtmemiştir. Eser Alkamî'nin *el-Kevkebü'l-münîr fi şerhi'l-Câmi'i's-şâgîr* ile (Kahire 1329), ayrıca sayfa- larının üst tarafında *el-Câmi'u's-şâgîr*'in metniyle birlikte altı cilt (Kahire 1356, 1357; Beyrut 1391/1972) ve Hamdî ed-Demirtaş Muhammed tarafından on üç cilt (Mekke-Riyad 1418/1998) halinde yayımlanmıştır. İbnü's-Siddîk Ebü'l-Feyz, bu kitaba *el-Müdâvî li-'ileli'l-Münâvî* adıyla dört büyük cilt hacminde bir hâşiye yazarak Münâvî'nin hadisleri değerlendirirken yaptığı hataları göstermiştir ('Alî b. Ebî Tâlib, neşredenin girişi, s. 17). **2. et-Teysîr bi-şerhi'l-Câmi'i's-şâgîr.** Fazla geniş bulduğu Feyzû'l-kadîr'i bu çalışmada üçte bir nisbetinde ihtisar eden Münâvî bu defa hadislerin sıhhat derecesini titizlikle belirtmiştir. Eser iki cilt olarak yayımlanmıştır (Hindistan 1286 [taş baskısı]; → Dimaşk, ts. [el-Mektebû'l-İslâmî]; Bulak 1286; Kahire 1980; Riyad 1408/1988). Mustafa Muhammed Amâre kitabı *Muhtaşaru Şerhi'l-Câmi'i's-şâgîr* adıyla ihtisar etmiştir (I-II, Kahire 1373). **3. el-Câmi'u'l-ezher min hadîsi'n-nebiyyi'l-enver.** Müellif bu eserinde 30.000 hadisi derlemiş, bunlardan Süyûtî'nin *el-Câmi'u'l-kebîr*'inde bulunmayanları göstermiş ve hadislerin sıhhat derecesini belirtmiştir (I-III,

Kahire 1400/1980). Abbas Ahmed Sakr ve Ahmed Abdülcevâd, *el-Ehâdisü'l-mevzû'a mine'l-Câmi'i'l-kebîr ve'l-Câmi'i'l-ezher* adlı çalışmalarında bu eserde 487 mevzû rivayet tesbit etmişlerdir (Beyrut 1409/1988, 1414/1994). Münâvî, *el-Câmi'u's-şâgîr*'in zeyli üzerine *Miftâhu's-sa'âde bi-şerhi'z-ziyâde* adıyla yarım kalmış bir şerh daha yazmıştır. **4. Künûzü'l-ḥakâ'ik min hadîsi hayri'l-halâ'ik.** 1026 (1617) yılında tamamladığı bu eserinde müellif kırk dört hadis kitabından seçtiği kısa metinli, bir kısmı zayıf ve mevzû (Abdülhay el-Kettânî, II, 561) 10.349 hadisi sahâbî râvisini de zikretmeden alfabetik olarak sıralamış ve bunların hangi hadis kitaplarında yer aldığını rumuzlarla göstermiştir (İstanbul 1285; Bulak 1286; Kahire 1305, 1321, 1323, 1330 [el-Câmi'u's-şâgîr'in kenarında]; nşr. Mahmûd Muhammed ez-Zenâfî [?], Beyrut-Kahire 1405/1985; nşr. Ebû Abdurrahman Salâh b. Muhammed b. Uveyza, I-II, Beyrut 1417/1996). Abdülganî en-Nablusî, *Kenzü'l-ḥakki'l-mübîn fi ehâdisi seyyidi'l-mürselîn* adlı çalışmada eserdeki 3800 hadisi bir araya getirmiştir (Süleymaniye Ktp., Esad Efendi, nr. 417, Lâleli, nr. 629, Pertev Paşa, nr. 298). **5. el-Fethu's-semâvî bi(fî)-tahrîci ehâdisi Tefsiri'l-Kâdî'l-Beyzâvî.** Münâvî bu eserinde tefsirde geçen, mükerrerleriyle birlikte 1051 merfû, mevkuf ve maktû rivayeti değerlendirmiş, bunları tahrir ederken Zemahşerî'nin *el-Keşşâf*'ı üzerine Abdullah b. Yûsuf ez-Zeylâî ve İbn Hacer el-Askalânî'nin yaptığı tahrirlerden, Tîbî ve İbnü'l-İrâkî'nin aynı esere dair hâşiyelerinden ve Süyûtî'nin Beyzâvî tefsirine yazdığı hâşiyeden büyük ölçüde faydalanmıştır. Ahmed Müctebâ b. Nezir es-Seleffî'nin eser hakkında yaptığı yüksek lisans çalışması yayımlanmıştır (I-III, Riyad 1409). **6. el-İthâfâtü's-seniyye bi'l-ehâdisi'l-kudsiyye** (Haydarâbâd 1323; nşr. Muhammed Münîr ed-Dimaşkî, Kahire 1354/1935, nâşirin eser üzerindeki *en-Nefeḥâtü's-selefiyye* adlı şerhiyle birlikte, 1380/1961, 1393; Dimaşk-Beyrut 1403/1983; nşr. Muhammed Affî Za'îb [?] Cidde 1403/1983, 1407/1987). Hasan Hüsnü Erdem, *İlâhî Hadisler* adlı kitabında (Ankara 1952) bu eseri esas almıştır. **7. el-Metâlibü'l-'aliyye fi'l-ed'iyeti'l-zehiyyeti'l-muhteteme bi'l-ehâdisi'l-kudsiyye** (Haydarâbâd 1323). **8. İm'ânü (is'âfû)'t-tullâb bi-şerhi tertibi's-Şihâb.** Kudâî'nin *Şihâbü'l-aḥbâr*'ının şerhedildiği bu çalışmanın bir nüshası Ârif Hikmet Kütüphanesi'nde (nr. 361/13/232), diğer bir nüshası da Dârü'l-kütübî'l-Misriyye'de (Brockelmann, GAL

Suppl., II, 417) bulunmaktadır. Münâvî'nin *Ref'u'n-nikâb 'an Kitâbi's-Şihâb li'l-Ḥudâ'i* adlı bir çalışması daha vardır (Süleymaniye Ktp., Şehid Ali Paşa, nr. 225; Lâleli, nr. 453). **9. (el-Mecmû'u)'l-Fâ'ik min (fi) hadîsi ḥâtîmeti rusûli'l-halâ'ik.** Bu eserde de kısa hadisler derlenmiş ve sıhhat dereceleri gösterilmiştir. Escorial Library'den (Madrid) alınmış bir mikrofilm de el-Câmiatü'l-İslâmiyye'de (Medine) kayıtlıdır (nr. 743). **10. Tahrîcü'l-ehâdisi'l-erba'in** (Riyad Câmiatü'l-İmâm Muhammed b. Suûd el-İslâmiyye, nr. 2119, mikrofilm). Münâvî'nin, Nevevî'nin kırk hadisi üzerine yapılan en güzel şerhlerden biri olduğu söylenen (Abdülhay el-Kettânî, II, 562) *Şerhu'l-Erba'ini'n-Neveviyye'si ile Şerhu'l-ehâdisi'n-nebeviyye'si* de (Süleymaniye Ktp., Lâleli, nr. 492) burada anılmalıdır. **11. el-Yevâkî ve'd-dürrer şerhu Şerhi Nuḥbeti'l-fiker.** İbn Hacer el-Askalânî'nin *Nuḥbetü'n-naẓar fî tavzîhi Nuḥbeti'l-fiker*'inin hâşiyesidir. Eser üzerinde Hasan Muhammed Abacı doktora çalışması yapmış (1417/1997, Câmiatü'l-Kur'ânî'l-Kerîm ve'l-ulûmî'l-İslâmiyye [Sudan]), eseri ayrıca Ebû Abdullah Rebî' b. Muhammed es-Suûdî (I-II, Riyad 1411/1991, 1413/1993) ve Murtazâ ez-Zeyn Ahmed (I-II, Riyad 1420/1999) yayımlamıştır. Münâvî'nin *Nuḥbetü'l-fiker* üzerinde *Netîcetü'l-fiker* adlı bir şerhi daha bulunmaktadır. **12. Buḡyetü'l-tâlibîn li-ma'rifeti işlâhi'l-muḥaddisîn** (Zehrû'n-naḍîr fi şîḡlâhi'l-muḥaddisîn) (Süleymaniye Ktp., Esad Efendi, nr. 257/6, vr. 157-187). **13. el-Ed'iyeti'l-mebrûre (me'sûre) bi'l-ehâdisi'l-me'sûre** (Süleymaniye Ktp., Resîd Efendi, nr. 1451). **14. İsfârü'l-bedr 'an (fazîleti) leyleti'l-kadr** (Beyazıt Devlet Ktp., nr. 239). **15. (Şerhu) Fezâ'ilü leyleti'n-nuṣf min şa'bân** (Süleymaniye Ktp., Denizli, nr. 177; İÜ Ktp., AY, nr. 6403; Dârü'l-kütübîz-Zâhiriyye, nr. 4958). Münâvî, Ebû'l-Hasan el-Bekrî es-Siddîkî'nin şâban ayının on beşinci gecesinin faziletine dair *Nübze* adlı eserini de şerhetmiştir (Ârif Hikmet Ktp., nr. 2016; Medine el-Câmiatü'l-İslâmiyye, nr. 1059, Hizânetü Rabat'tan fotokopi). **16. Mesânîdüş-şahâbe.** Bir nüshası İbrâhim Bessâm'ın özel kütüphanesinde (Fethu's-semâvî, neşredenin girişi, I, 46). **17. el-Ehâdisü'l-muntekât mine'l-Mizân ve'l-Lisân.** Eserde Zehebî'nin *Mizânü'l-i'tidâl*'i ile İbn Hacer el-Askalânî'nin *Lisânü'l-Mizân*'ından derlenen rivayetler alfabetik olarak sıralanmış, mevzû, zayıf ve metruk olanları belirtilmiştir. *el-Muntekâ min Lisânü'l-Mizân* da muhtemelen aynı eserdir.

B) Fıkıh. 1. Fethu'r-ra'ûfi'l-kâdir li-'ab-dihî hâze'l-'âcizi'l-kâşir. Zekerîyyâ el-Ensârî'nin İslâm muhâkeme hukukuna dair 'İmâdû'r-rızâ' bi-beyânî âdâbi'l-kazâ' adlı eserinin şerhidir (nşr. Abdurrahman Abdullah Avaz Bekir, I-II, Cidde 1406/1986). **2. Teysirü'l-vukûf 'alâ g'avâmi'zi ahkâmî'l-vukûf.** Vakıf konusunda geniş bir çalışma olan eser üzerinde Ahmed Abdülcebbar eş-Şa'bî'nin yaptığı doktora çalışması yayımlanmıştır (I-II, Riyad 1418/1998). **3. İthâfû'n-nâsik bi-ahkâmî'l-menâsik** (Süleymaniye Ktp., Musallâ Medresesi, nr. 1988). **4. İhsânü't-takrîr bi-şerhi't-Tahtîr.** İbnü'l-Hümâm'ın eseri üzerine olduğu anlaşılmaktadır (Merkezü'l-Melik Faysal li'l-buhûs ve'd-dirâsâtî'l-İslâmiyye, nr. 1046, Paris Bibliothèque Nationale'den mikrofilm). Münâvî ayrıca Müzenî'nin el-Muhtasar'ını şerhetmeye başlamış, ancak çalışmasını tamamlamamıştır. **5. en-Nukûd ve'l-mekâyil ve'l-mevâzin** (nşr. Recâ Mahmûd es-Sâmerrâf, Bağdad 1981). **6. el-Cevâhirü'l-mu'fiyye fi beyânî'l-âdâbi's-sultânîyye** (Ârif Hikmet Ktp., nr. 3826/80/900). **7. Gâyetü'l-irşâd ilâ ma'rifeti ahkâmî'l-hayevân ve'n-nebât ve'l-cemâd** (Ârif Hikmet Ktp., nr. 2908/25/610).

C) Kelâm. 1. Şerh 'alâ kaşideti Bed'i'l-emâlî. Ali b. Osman el-Üşî'nin el-Emâlî'sinin şerhi olup nüshaları Ârif Hikmet Kütüphanesi (nr. 734/195/240) ve Dârü'l-kütübî'l-Misriyye'de (Brockelmann, GAL Suppl., II, 417) bulunmaktadır. **2. Şerhu'l-Mevâkıf** (Merkezü'l-Melik Faysal li'l-buhûs ve'd-dirâsâtî'l-İslâmiyye, nr. 2364, Ârif Hikmet Kütüphanesi'nden mikrofilm). **3. Şerhu esmâ'llâhî'l-hüsnâ mine'l-Câmi'i's-şagîr** (Süleymaniye Ktp., Hacı Mahmud Efendi, nr. 536, vr. 1-13). **4. el-Burhân fi delâilâtı halkî'l-insân ve'l-hayevân 'alâ vücûdî's-sânî'i'r-rahmân** (Köprülü Ktp., Mehmed Paşa, nr. 715, vr. 57-82). Münâvî ayrıca Teftâzânî'nin 'Akâ'idü'n-Nesefî'ye yazdığı Şerhu'l-'Akâ'id üzerine Gâyetü'l-emânî adlı bir hâşiye, Burhâneddin İbn Ebû Şerîf'in Nazmü'l-'Akâ'idü'n-Nesefî'sine Şerhu Nazmü'l-'Akâ'id'i yazmıştır. Onun bu konuda İ'lâmü'l-'alâm bi-uşûli fennî'l-mantık ve'l-kelem, Şerhu esmâ'llâhî'l-hüsnâ ve havâşşuhâ adlı eserlerinin de bulunduğu zikredilmiştir (Brockelmann, GAL, II, 395).

D) Biyografi, Siyer, Şemâil. 1. el-Kevâkibü'd-dürriyye fi terâcimi's-sâdeti's-şüfiyye. 1011 (1602-1603) yılında tamamlanan esere kerametlere dair bir girişle başlanmış, Hz. Peygamber'in ve Hulefâ-yi Râşidîn'in biyografileri verilmiş, sahâbeden

müellifin zamanına kadar olan dönem on bir tabaka halinde ele alınmış, her tabaka alfabetik olarak sıralanmak suretiyle 898 sûfinin biyografisi anlatılmıştır. Eserin ilk iki cildini Mahmûd Hasan Rebî' neşretmiş (Kahire 1357/1938), tamamını ise Abdülhamîd Sâlih Hamdân yayımlamıştır (I-IV, Kahire, ts. [el-Mektebetü'l-Ezheriyye]). Kitap, René R. Khawam tarafından *Mahomet mystique et les quatre premiers khalîfes* adıyla Fransızca'ya tercüme edilmiştir (Paris 1987). **2. Tuhtetü'l-aşfiyâ' bi-menâkıbi'l-evliyâ'.** 216 biyografi ihtiva etmektedir (Kütahya Vahîd Paşa Ktp., nr. 366). **3. el-'Ucâletü's-seniyye 'alâ El-fiyyeti's-sireti'n-nebeviyye.** Zeynüddin el-İrâkî'nin Hz. Peygamber'in hayatını ve şemâilini 1000 beyitte anlattığı ed-Düerü's-seniyye fi (nazmî)'s-siyerî'z-zekiyye (Nazmü'd-düerü's-seniyye fi's-siyerî'z-zekiyye) adlı kitabının şerhidir (nşr. İsmâil el-Ensârî, Riyad 1389/1969). Müellifin El-fiyyetü's-sireti'n-nebeviyye üzerinde iki şerhi bulunmaktadır. Bunlardan el-Fütûhâtü's-sübhanîyye (Süleymaniye Ktp., Ayasofya, nr. 3272; Çorum İl Halk Ktp., nr. 1230) Abdülhay el-Kettânî'ye göre (Fihri-sü'l-fehâris, II, 562) hacimli olanın, Muhammed b. Ca'fer el-Kettânî'ye göre ise (er-Risâletü'l-müstetrafe, s. 409) muhtasarın adıdır. **4. Şerhu's-semâ'ilü'n-nebeviyye ve'l-ḥaşâ'îşî'l-Muhammediyye.** Münâvî bu çalışmasında, Tirmizî'nin Şemâ'ilü'n-nebî'sine İsmâüddin el-İsferâyînî ve İbn Hacer el-Heytemî'nin yazdığı şerhleri bazı bilgiler ekleyerek ihtisar etmiştir (İstanbul 1290; Kahire 1317; nşr. Muhammed Râgib el-Fettenî, I-II, Kahire 1318, Ali el-Kârfî'nin Cem'u'l-vesâ'il fi şerhi's-Semâ'il'i ile birlikte). **5. er-Ravzü'l-bâsım fi şemâ'ilü'l-Muḥtafâ Ebi'l-Kâsım.** Tirmizî'nin Şemâ'ilü'n-nebî'sini geniş bilgiler ilâve etmek suretiyle ihtisar ettiği bir çalışmadır (Ârif Hikmet Ktp., nr. 929/96/242). **6. Şerhu'l-Ḥaşâ'îş.** Münâvî, Süyûtî'nin el-Ḥaşâ'îşü's-suğrâ olarak da bilinen Ünmûze-cü'l-lebîb fi ḥaşâ'îşî'l-habîb adlı eserini üç defa şerhetmiş, birine Fethu'r-ra'ûfi'l-mücib bi-şerhi'l-ḥaşâ'îşî'l-habîb (Muhibbî, II, 414), daha hacimli olana Tavzîhu Fethi'r-ra'ûfi'l-mücib (Süleymaniye Ktp., Lâleli, nr. 467, Mihrişah, nr. 64), üçüncü şerhine de el-'Ucâletü's-seniyye 'ale'l-Ḥaşâ'îşî'n-nebeviyye (Beyazıt Devlet Ktp., nr. 1118; Süleymaniye Ktp., Fâtih, nr. 4405) adını vermiştir (Ahmed eş-Şerkâvî İkbâl, s. 94). **7. İthâfû's-sâ'il bimâ li-Fâtîmete mine'l-menâkıb: Seyyidetü nisâ'i ehli'l-cenne Fâtîmetü'z-Zehrâ'** (nşr. Abdülâtîf Âşûr, Bulak 1407/1987). **8. Şerhu's-Şifâ.** Kâdî İyâz'ın eserinin birinci ba-

bının şerhidir (Merkezü'l-Melik Faysal li'l-buhûs ve'd-dirâsâtî'l-İslâmiyye, nr. 1957, Paris Bibliothèque Nationale'den mikrofilm). **9. İrgâmü evliyâ'i's-şeytân bi-zikri menâkıbi evliyâ'i'r-rahmân (eṭ-Ṭaba-kâtü's-şüfiyye)** (Ârif Hikmet Ktp., nr. 3754/8/900). **10. Menâkıbü's-Şâfi'i** (Dârü'l-kütübî'l-Misriyye, Menâkıb, nr. 5609).

E) Ahlâk ve Tasavvuf. 1. ed-Dürrü'l-menâdî fi zemmi'l-buhl ve medhi'l-cûd (nşr. Ebû'l-Fazl el-Huveynî, Tanta 1410/1990). **2. Tezkiretü üli'l-elbâb bi-ma'rifeti'l-âdâb (el-Âdâb, Âdâbü'l-ekl ve's-şerâb ve'l-melbes ve'l-menâm ve 'iş-reti'n-nisâ' ve âdâbi terbiyyeti'l-evlâd ve'l-huddâm).** Nüshaları Süleymaniye Kütüphanesi'nde (Reisülküttâb Mustafa Efendi, nr. 446), Dârü'l-kütübî'l-Misriyye (Brockelmann, GAL Suppl., II, 417) ve Mektebetü Câmîati Ümmi'l-kurâ el-Merkeziyye'de (nr. 4/125) bulunmaktadır. **3. Fethu'r-ra'ûfi'l-cevâd bi-şerhi Manzûmeti İbni'l-'İmâd.** Akfehsî'nin yemek yeme âdâbına dair manzumesinin şerhidir (Ârif Hikmet Ktp., nr. 1390/162/810; ayrıca bk. Brockelmann, GAL, II, 395; Suppl., II, 417). **4. ed-Düerü'l-cevheriyye fi şerhi'l-Hikemi'l-'Atâ'iyye.** Şâzelîyye şeyhlerinden İbn Atâullah el-İskenderî'nin hikmetli sözlerinin şerhidir (Süleymaniye Ktp., Şehid Ali Paşa, nr. 1353, vr. 106-236; İÜ Ktp., AY, nr. 943). Münâvî, Müttakî el-Hindî'nin yine aynı eser hakkındaki bir çalışmasıyla muhtemelen en-Nehcü'l-etem fi tevbîbi'l-Hikem'le ilgili olarak Fethu'l-hakîmi'l-hikem fi tertîb ve şerhi (bi-şerhi tertîbi)'l-Hikem isimli bir eser yazmış, ayrıca Hâce Abdullah Herevî'nin Menâzilü's-sâ'irîn adlı kitabını da şerhetmiştir.

F) Dil ve Edebiyat. 1. Şerhu Huṭbeti'l-Kâmûs (Adana İl Halk Ktp., nr. 1128). Müellifin Fîrûzâbâdî'nin el-Kâmûsü'l-muḥîl'ine bir şerh yazdığı, dâl veya zâl harflerine kadar geldiği halde çalışmasını tamamlamadığı belirtilmekte ve bu eserin Ârif Hikmet Kütüphanesi'nde (nr. 2363, 2364) bulunduğu bilinmektedir. **2. 'İmâdû'l-belâğa (Kitâbü'l-Emsâl).** (Ârif Hikmet Ktp., nr. 2784/99/416). Münâvî ayrıca İḥkâmü'l-esâs fi'ḥtişâri'l-Esâs adlı eserinde Zemahşerî'nin Esâsü'l-belâğa'sını ihtisar ederek Cevherî'nin Şihâhu'l-luğa'sı tarzında tertip etmiş, Süyûtî'nin eş-Şem'a-tü'l-muḍî'e fi 'ilmi'l-'Arabiyye'si üzerine de el-Muḥâḍaratü'l-vefiyye adıyla bir çalışma yapmıştır.

G) Felsefe, Tıp. 1. Şerhu'l-Kaşideti'l-'ayniyye (Şerhu Kaşideti İbn Sinâ fi ḥakikati'n-nefsi'n-nâtika, Şerhu Kaşideti'n-

Nefs). İbn Sinâ'nın *el-Kaşıdetü'l-l'ayniyyetü'r-rûhiyye fi'n-nefs*'inin şerhidir (Kahire 1318, *Kaşıdetü'n-Nefs* adıyla). 2. *et-Tevkîf 'alâ mühimmati't-te'ârif*. Çeşitli ilimlere dair alfabetik terimler sözlüğü olup büyük ölçüde Seyyid Şerîf el-Cürcânî'nin *et-Ta'rifâtı*'na dayanmakta, onda bulunmayan daha pek çok tarifi de kapsamaktadır (nşr. Muhammed Rıdvân ed-Dâye, Beyrut 1410/1990). 3. *en-Nüzhetü'z-zehiyye fi ahkâmî'l-hammâmî's-şer'iyye ve't-tıbbiyye*. Üç bölümden meydana gelen eserde hamamla ilgili şiir ve hikâyelere de yer verilmiştir (nşr. Abdülhamîd Sâlih Hamdân, Kahire 1408/1987). Münâvî'nin bunlardan başka *Buğyetü'l-muhtâc ilâ ma'rifeti uşûli't-tıbb ve'l-ilâc ve Kitâb fi't-teşrîh ve'r-rûh ve mâ bihî fesâdû'l-insân* adlı eserleri zikredilmektedir. Onun akaid, usûl-i fıkıh, ferâiz, nahiv, teşrîh, tıp, hey'et, tecvid ve tasavvufia ilgili konuları bir araya getirdiği *Kitâb Câmî' li-'aşreti 'ulûm*, ayrıca *eş-Şafve bi-menâkıbi Âli beyti'n-nübüvve* (Abdülhay el-Kettânî, II, 562) ve *Kitâb fi't-tafzîl beyne'l-melek ve'l-insân* gibi eserlerinin günümüze ulaşmış ulaşmadığı bilinmemektedir.

BİBLİYOGRAFYA :

Muhammed Abdürraûf el-Münâvî, *el-Fethu's-semâvî bi-tahrîci ehâdisi Tefsiri'l-Kâdi el-Beyzâvî* (nşr. Ahmed Müctebâ b. Nezir Âlim es-Selâfi), Riyad 1409, neşredenin girişi, I, 17-48; a.mlf., *el-Yevâkit ve'd-dürer fi şerhi Nuḥbeti İbn Hacer* (nşr. Murtazâ ez-Zeyn Ahmed), Riyad 1420/1999, neşredenin girişi, I, 59-68; a.mlf., *Fethu'r-ra'û fi'l-kâdir li-'abdihi hâze'l-'âcizi'l-kâşır* (nşr. Abdurrahman Abdullah Avaz Bekîr), Cidde 1406/1986, neşredenin girişi, I, 23-30; a.mlf., *el-Kevâ-kib*, neşredenin girişi, s. c-m; a.mlf., *et-Tevkîf 'alâ mühimmati't-te'ârif* (nşr. M. Rıdvân ed-Dâye), Beyrut 1410/1990, neşredenin girişi, s. 5-8; *Keşfü'z-zunûn*, I, 71, 193, 408, 508, 560, 597, 617, 675, 705, 734, 747; II, 1190, 1714, 1923, 1936, 1942; Muhibbî, *Hulâsatü'l-eser*, II, 193-195, 412-416; Kâdirî, *Neşrü'l-meşânî*, IV, 1737-1738; Serkîs, *Mu'cem*, II, 1798-1799; Brockmann, *GAL*, II, 393-395; *Suppl.*, II, 417; *İzâhu'l-meknûn*, I, 510-511; Ebû'l-Feyz İbnü's-Siddîk, *Âli b. Ebî Tâlib: İmâmü'l-'ârifîn* (nşr. Ahmed Muhammed Mürsî), Kahire 1389/1969, neşredenin girişi, s. 17; Ahmed eş-Şerkâvî ikbâl, *Mektebetü'l-Celâl es-Süyûtî*, Rabat 1397/1977, s. 94; Abdülhay el-Kettânî, *Fihrişü'l-fehâris*, II, 560-562; Zirikî, *el-A'lâm* (Fethullah), VI, 204; Sâlihîyye, *el-Mu'cemü's-şâmil*, V, 166-168; Kettânî, *er-Risâletü'l-müstetrafe* (Özbek), s. 215, 294, 385, 387, 402, 405, 409, 412, 433, 440; Ebû Muhammed Abdülmehdî b. Abdülhâdî, *Ṭuruḳu tahrîci hadîsi Resûlillâh*, Kahire, ts. (Dârü'l-'tisâm), s. 55-64; Cl. Gilliot, "Textes arabes anciens édités en Egypte au cours des années 1985 à 1987", *MIDEO*, XX (1991), s. 375-376; A. Saleh Hamdan, "al-Munâwî", *EP* (Fr.), VII, 565-566.

M. YAŞAR KANDEMİR

MÜNÂVÎ, Yahyâ b. Muhammed

(یحیی بن محمد المناوی)

Ebû Zekerıyyâ Şerefüddîn Yahyâ
b. Muhammed b. Muhammed
b. Muhammed el-Haddâdî
el-Münâvî el-Kahirî
(ö. 871/1467)

Şâfiî fakihî ve kâdilkudâtı.

Zilhicce 798'de (Eylül 1396) Kahire'de doğdu. Aslen Tunuslu bir aileye mensuptur. Büyük dedesi Cemâleddin Muhammed, Tunus'un Haddâde köyünden göç ederek Orta Mısır'da Nil'in batı kıyısındaki Münyetü Benî Husayb'a gelmiş, daha sonra babası buradan ayrılp Kahire'ye yerleşmiştir. Münâvî öğrenimine Kahire'de başladı. On yaşında hâfızlığını tamamladı; ayrıca fıkıh, fıkıh usulü, hadis ve nahiv konularında bazı temel metinleri ezberledi. Muhammed b. Abdüddâim el-Birmâvî, Şemseddin el-Garrâkî, Mecdüddin el-Birmâvî, Şemseddin eş-Şattanûfî, İmâdüddin İbn Şeref el-Makdisî, Nâsirüddin Muhammed b. Abdülvehhâb el-Bârinbârî ve İbnü'l-Hümâm'dan fıkıh, ferâiz, Arap edebiyatı, hesap, astronomi, mûsiki, mantık ve felsefe okudu. En çok faydalandığı hocası aynı zamanda eniştesi olan Velıyyüddin İbnü'l-İrâkî'dir. Ondan Arapça, fıkıh ve usul dersleri yanında imlâ meclislerinde kendisiyle birlikte bulunarak hadis aldı. 815 (1412) ve 822 (1419) yıllarında hacca gitti. Orada Nûreddin İbn Selâme, Şemseddin İbnü'l-Cezerî, Şerefeddin İbnü'l-Küveyk, Zeynüddin İbnü'n-Nakkâş gibi âlimlerden hadis dinledi, ayrıca birçoğundan icâzet aldı.

Tasavvufa da meyleden Münâvî, İbrâhim el-Edkâvî ve İbrâhim b. Ahmed et-Tabâtâbaî'ye intisap ederek kendilerinden tasavvuf terbiyesi aldı. Zeynüddin el-Hâfî'nin sohbetlerine katıldı. Bu arada ilmî faaliyetlerini de sürdürdü. Ezher Camii'nde hocalık yaptı; başta fıkıh olmak üzere usul, Arap dili, tefsir, hadis ve tasavvuf dersleri verdi. Şemseddin es-Sehâvî, Süyûtî, Şehâbeddin Ahmed eş-Şarâvî, Semhüdî, Bedreddin Muhammed el-Buhûtî, Burhâneddin İbn Zahîre onun talebelerinden bazılarıdır. Münâvî aracılığıyla tarikata intisap ettiğini belirten Sehâvî, hadis alanında fıkıhtaki gibi derin bilgi sahibi olmayan hocasının kendisinden *el-Kavlü'l-bedî' adlı eserini dinlediğini belirtir (ez-Zeyl 'alâ Ref'i'l-İsr, s. 462-463).*

Hocası ve kayınpederi İbnü'l-Hümâm'ın takdirine mazhar olan Münâvî, onun des-

teğiyle Memlûk Sultanı el-Melikü'z-Zâhir Çakmak tarafından 4 Rebîülâhır 852'de (7 Haziran 1448) Salâhiyye Medresesi yöneticiliği ve hocalığına, 22 Receb 853'te (10 Eylül 1449) Mısır Şâfiî kâdilkudâtılığına getirildi. 28 Safer 857 (10 Mart 1453) tarihine kadar aralıksız sürdürdüğü bu görevlerinden el-Melikü'l-Eşref İnal tarafından uzaklaştırıldı. 24 Cemâziyelevvel 859'da (12 Mayıs 1455) müderrislik görevine iade edildi. 11 Şevval 865'te (20 Temmuz 1461) el-Melikü'z-Zâhir Hoşkadem tarafından getirildiği kâdilkudâtılık görevini 20 Şevval veya 20 Zilkade 867 (8 Temmuz veya 6 Ağustos 1463) tarihine kadar sürdürdü. 8 Receb 868'de (17 Mart 1464) yeniden tayin edildiği aynı göreve 13 Cemâziyelâhır 870 (31 Ocak 1466) tarihine kadar devam etti. 12 Cemâziyelâhır 871'de (19 Ocak 1467) vefat etti ve İmam Şâfiî'nin türbesi civarında defnedildi. Süyûtî'nin ifadesine göre mezhepte müctehid sayılan Münâvî'nin Şâfiî mezhebinde mâruf olan görüşlere muhalif görüş ve tercihleri bulunmaktadır (*Takrîrü'l-İstinâd*, s. 66). Zâhid, mütevazı ve cömert kişiliğiyle tanınan Münâvî'nin borca girerek fakirlere ve talebelere yardımda bulunduğu nakledilir.

Eserleri. 1. *Şerhu Muhtasari'l-Müzenî*. Sehâvî, "Sıfatü's-salât" a kadar yapılan şerhin altı cilt olduğunu söyler (*ez-Zeyl 'alâ Ref'i'l-İsr, s. 446*). 2. *Hâşiye 'alâ Şerhi'l-Behce*. Abdülgaffâr b. Abdülkerîm el-Kazvî'nin fıkha dair *el-Hâvî's-şâgîr*'inin Zeynüddin İbnü'l-Verdî tarafından *el-Behcetü'l-verdiyye* adıyla nazma çekilmiş şekline hocası İbnü'l-İrâkî'nin yazdığı şerhin hâşiyesidir. 3. *Hâşiye 'ale'r-Ravzî'l-ünûf*. Abdurrahman b. Abdullah es-Süheylî'nin siyer kitabı için kaleme aldığı hâşiyedir. 4. *Telhîşu Bezlî'l-mâ'ûn*. İbn Hacer el-Askalânî'nin tâun konusundaki hadisleri topladığı *Bezlü'l-mâ'ûn fi faizli't-tâ'ûn* adlı eserinin özetidir. *Tuḥfetü'r-râgîbîn fi beyânî emri't-tavâ'in* adını taşıyan bir nüshası Berlin Königlichen Bibliothek'te kayıtlıdır (nr. 6370). 5. *el-Fetâvâ*. Müellifin torunu Zeynelâbidîn el-Münâvî tarafından derlenen fetvaları ihtiva eder. Şemseddin es-Sehâvî, hocasının rivayet ettiği kırk hadisi *el-İhtimâm bi-tahrîci erba'ine ḥa-dişen min mervıyyi ceddinâ şeyḥi'l-İslâm* adıyla tahrîc etmiş olup (*a.g.e.*, s. 462) bir nüshası Berlin Königlichen Bibliothek'te bulunmaktadır (nr. 1511).

BİBLİYOGRAFYA :

İbn Tağrıberdî, *en-Nücûmü'z-zâhire*, VII, 128; XV, 381, 424, 450, 459; XVI, 35, 286, 289, 292, 353; Sehâvî, *ed-Dav'ü'l-lâmi'*, X, 254-257; a.mlf., *ez-Zeyl 'alâ Ref'i'l-İsr* (nşr. Cûde Hilâl - M. Mah-